

УДК 343.346:8:004 (477)

Євтушок В.А. ©

викладач

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9165-6296>

Кущенко В.О. ©

викладач

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5859-5906>

(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2019-1-127-130

ПРОТИДІЯ КІБЕРБУЛІНГУ В УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Досліджено сучасний стан адміністративно-правового регулювання сфери протидії новому соціально небезпечному явищу як кібербулінг в Україні. Дано визначення поняттю «кібербулінг» як новітньої інтернет-загрози та визначено його сутнісні особливості.

Окреслено чинну вітчизняну нормативно-правову базу протидії кібербулінгу та визначено основні норми забезпечення інформаційної безпеки. Зроблено аналіз вітчизняного адміністративного законодавства у сфері протидії булінгу та на цій основі запропоновано шляхи вдосконалення чинного адміністративного законодавства у сфері протидії кібербулінгу.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, адміністративно-правове регулювання, протидія, кібербулінг, адміністративне законодавство.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство неможливо уявити без інформаційно-комунікаційних технологій, а також комп'ютерних систем, що здійснюють значний вплив майже на всі сфери суспільного життя. В цьому контексті особливу занепокоєність викликають такі звані «кіберзагрози», чії негативні наслідки мають непередбачуваний характер та завдають шкоди найуразливішій категорії населення – дітям. Вони швидко орієнтуються у віртуальному світі, відкривають власні способи використання новітніх можливостей інформаційно-комунікаційних технологій, розвивають нові потреби. У своїх природних експериментах із засвоєння навколишнього середовища діти стикаються з небезпеками і у віртуальному просторі, а батьки цього не помічають. Однією із найгостріших проблем взаємодії дитини з Інтернетом є небезпека зіткнення з агресивними нападами, які називають кібербулінгом [1].

Кібербулінг надзвичайно негативно впливає на психічний стан дитини, залишаючи подекуди психологічні травми на все життя. У сучасній правовій доктрині поняття кібербулінгу, на відміну від поняття булінгу, майже не досліджувалося, проте наразі активно використовується психологами та науковцями з метою визначення форм протидії даному явищу. Наука адміністративного права розглядає кібербулінг крізь призму останніх змін до чинного законодавства України. Відповідні зміни були підписані 16 січня 2019 року Президентом України Петром Олексійовичем Порошенком, відповідно до яких передбачається адміністративна відповідальність за булінг [2]. А оскільки кібербулінг є похідним явищем від звичайного цькування, набуває своєї актуальності питання щодо визначення адміністративно-правових засад кібербулінгу та запровадження адміністративної відповідальності за кібербулінг.

Тому, враховуючи вимоги сьогодення, а також сучасну небезпеку кібербулінгу в Україні, виникає життєва необхідність в активізації діяльності органів державної влади щодо забезпечення нормативно-правового регулювання та розробки дієвого механізму з протидії кібербулінгу, а також здійснення ґрунтовних наукових досліджень з проблематики протидії кібербулінгу.

Метою даної наукової статті є дослідження чинного законодавства України, особливостей та системи адміністративно-правового регулювання протидії кібербулінгу в Україні, а також формулювання пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення її функціонування.

© Євтушок В.А., 2019

© Кущенко В.О., 2019

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематика кібербулінгу та форм протидії йому для наукового пізнання на сьогодні є новою, тому що ґрунтовних наукових досліджень з обраної тематики ще не проводилось, лише кількома вченими було охарактеризовано деякі аспекти кібербулінгу, інші науковці розглядали тільки булінг та інформаційну кібербезпеку. Так, проблематику булінгу та кібербезпеки закладено в наукових працях відомих учених: С. Албул, Р. Гришук, М. Грінченко, С. Гнятюка, І. Діордіца Л. Лушпай, Д. Лейн, О. Ожійова, В. Петросянець, С. Стельмах, А. Губко, Ю. Савальєв, О. Ліщинська, Н. Новікова, О. Корченко, В. Ліпкан, С. Мельник, В. Кашук, І. Катеренчук, В. Грохольський, П. Біленчук, І. Севкова та ін.

Виклад основного матеріалу. Кібербулінг, або кібермоббінг – це новітня форма агресії, що полягає у цькуванні дітей одним одного, а також жорстокі дії з боку дорослих, що відбуваються в мережі Інтернет за допомогою мобільних телефонів, комп'ютерної техніки, електронної пошти, соціальних мереж тощо.

Термін «кібербулінг» походить від двох англійських слів: «кібер і булінг». «Кібер» означає віртуальне комп'ютерне середовище; «Bull» означає бик, бугай, галаслива людина, в переносному значенні – дуже сильна агресивна людина [3].

Як вказує В. М. Фурашев, кібербулінг – це новітня форма агресії, яка передбачає собою напади з метою завдання психологічної шкоди: насміхання, цькування, маніпулювання через інформаційно-комунікаційні засоби, а саме: мобільний телефон, електронну пошту, соціальні мережі й ін. [4, с.73].

Явище кібербулінгу тісно пов'язане з агресією і визначається як агресивна поведінка суб'єктів дискурсу у кіберпросторі [5, с. 379]. Агресія має цілеспрямований характер, що полягає у навмисному нанесенні шкоди жертві [6, с. 22; 7, с. 2; 8, с. 13–15]. У межах соціологічного підходу кібербулінг тлумачиться як новітня форма прояву жорстокості серед молоді, тобто «сучасна форма булінгу», зумовлена появою нових технічних засобів спілкування та соціалізації [9–13].

Формами кібербулінгу у сучасному віртуальному світі є: анонімні погрози, телефонні дзвінки, тролінг, переслідування, сексуальні посягання, флеймінг, обмовлення, видурювання, кіберпереслідування та інші.

Для ефективного визначення адміністративно-правових засад протидії кібербулінгу необхідно визначитися із розумінням поняття «адміністративно-правові засади». У даній роботі під адміністративно-правовими засадами протидії кібербулінгу ми розуміємо сукупність правових норм, що визначають сутність, принципи, завдання, форми та типи кібербулінгу. Тобто встановлення адміністративно-правових засад кібербулінгу – це процес врегулювання явища кібербулінгу та визначення на цій основі заходів його протидії.

Аналіз чинного законодавства України дав підстави дійти висновку, що явище кібербулінгу на сьогодні не визначено законодавчо та потребує свого вдосконалення. Проте, оскільки кібербулінг належить до кіберзагроз, можемо стверджувати, що адміністративні засади забезпечення кібернетичної та інформаційної безпеки в Україні певною мірою охоплюють і регулювання явища кібербулінгу та також потребують усунення законодавчих прогалин.

У даному контексті варто зазначити, що механізм адміністративно-правового регулювання кібернетичної та інформаційної сфер покликаний забезпечити як національні інтереси, так і інтереси окремих осіб, а адміністративно-правові засади виконують ряд як загальних, так і спеціальних функцій для визначення основних заходів та засобів протидії різним негативним кіберзагрозам та кібератакам [14, с. 202].

Серед механізму адміністративно-правового регулювання, що охоплює явище кібербулінгу, ми відносимо: Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» № 2361-VIII 05.10.2017 року, відповідно до якого об'єктами кібербезпеки та кіберзахисту є: 1) конституційні права і свободи людини і громадянина; 2) комунікаційні системи всіх форм власності, в яких обробляються національні інформаційні ресурси та/або які використовуються в інтересах органів державної влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів та військових формувань, утворених відповідно до закону [15].

Також запровадження стратегії національної безпеки України від 6 травня 2015 року закріпило такі пріоритети інформаційної та кібернетичної безпеки:

- удосконалення професійної підготовки у сфері інформаційної безпеки, упровадження загальнонаціональних освітніх програм з медіакультури із залученням грома-

дяньського суспільства та бізнесу;

- створення системи забезпечення кібербезпеки, розвиток мережі реагування на комп'ютерні надзвичайні події (CERT);
- моніторинг кіберпростору з метою своєчасного виявлення, запобігання кіберзагрозам і їх нейтралізація;
- розвиток спроможностей правоохоронних органів щодо розслідування кіберзлочинів [16].

Новелою для вітчизняного адміністративного законодавства стала підтримка законопроекту, який передбачає відповідальність за булінг. «Стаття 173-4. Булінг, тобто моральне або фізичне насильство, агресія, у будь-якій формі, або будь-які інші дії, вчинені з метою викликати страх, тривогу, підпорядкувати особу своїм інтересам, що мають ознаки свідомого жорстокого ставлення – тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Ті самі дії, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, або вчинені стосовно неповнолітнього, або вчинені з особливою жорстокістю – тягнуть за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Вчинення малолітніми або неповнолітніми особами віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років правопорушення, відповідальність за яке передбачено цією статтею, – тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від двадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Приховування випадків булінгу педагогічним, науково-педагогічним, науковим працівником, керівником або засновником закладу освіти – тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» [17; 18]. На основі вказаної статті КУпАП 173-4 пропонуємо доповнити КУпАП статтею 173-5. Кібербулінг – це вид психічного насильства, умисні образи, погрози, цькування, дифамації і повідомлення іншим, що здійснюються за допомогою сучасних засобів комунікації, телефонів, електронної пошти, соціальних мереж, як правило, протягом тривалого періоду часу.

Висновки. Аналіз чинного законодавства України у сфері забезпечення кібернетичної безпеки, протидії кіберзагрозам та кібербулінгу дає змогу констатувати, що розвиток комп'ютерних, інформаційних технологій випереджає чинне законодавство у вказаній сфері та потребує свого подальшого законодавчого вдосконалення. Адже на сьогодні не має статті в КУпАП, яка б регулювала таке негативне явище – кібербулінг, тому ув'язку з цим вважаємо за необхідне доповнити КУпАП статтею 173-5: кібербулінг – це вид психічного насильства, умисні образи, погрози, цькування, дифамації і повідомлення іншим, що здійснюються за допомогою сучасних засобів комунікації, телефонів, електронної пошти, соціальних мереж, як правило, протягом тривалого періоду часу.

Бібліографічні посилання

1. Александрова А.В. Нравственность, агрессия, справедливость. *Вопросы психологии*. 1992. № 1. С. 21–25.
2. Боднар О.В. Кібербулінг: способи розпізнання і захист: методичний порадинок. Суми. 2016. 32 с. URL: <http://yampil-rvo.edukit.sumy.ua/Files/downloads/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9A%D1%96%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B1%D1%83%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%20%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BF%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82.docx> (дата звернення: 06.03.2019).
3. Кібербулінг: матеріал з Вікісловника. URL: <https://uk.wiktionary.org/wiki/кібербулінг> (дата звернення: 06.03.2019).
4. Фурашев В. М. Інформаційна небезпека: Кібербулінг. *Кібербезпека та інтелектуальна власність: проблеми правового забезпечення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21 квіт. 2017 р.). Київ: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»; Вид-во «Політехніка». 2017. Ч. II. С. 72–75.
5. Smith P., Mahdavi J., Carvalho M., Fisher S., Russell S., Tippett N. Cyberbullying: it's nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 2008. Vol. 49 (2). P. 376–385.
6. Александрова А. В. Нравственность, агрессия, справедливость. *Вопросы психологии*. 1992. № 1. С. 21–25.
7. Buss A. H. Physical aggression in relation to different frustrations. *Journal of Abnormal and Social Psychology*. 1963. Vol. 67. P. 1–7.
8. Buss A. H. The psychology of aggression. New York: Wiley, 1961. 307 p.

9. Anderson T., Sturm B. Cyber-bullying: from play ground to computer *Young Adult Library Services*. 2007. Vol. 5 (2). P. 24–27.
10. Greene M. B. Bullying in Schools: a plea for measure of human rights. *Journal of Social Issues*. 2006. Vol. 62 (1). P. 63–79.
11. Shiraldi K. Cyber-bullying: the new generation of mean. *College of Saint Elizabeth Journal of Behavioral Sciences*. 2008. Vol. 2. P. 17–18.
12. Li Q. New bottlebut old wine: a research of cyberbullying in school. *Computers in Human Behavior*. 2005. Vol. 23 (4). P. 1777–1791.
13. Ybarra M. L., Mitchell K. J. Online aggressor / targets, aggressors and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 2004. Vol. 45. P. 1308–1316.
14. Чумак В. В., Цебинога В. Ю. Правове регулювання протидії кібербулінгу в Україні. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 30.11.2018 р.)* (МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Консультат. місія Європейського Союзу). Харків, 2018. С. 202–204.
15. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення: 11.03.2019).
16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення: 12.03.2019).
17. Кодекс України про адміністративні правопорушення, редакція від 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 12.03.2019).
18. Президент підписав закон, яким вводиться адміністративна відповідальність за булінг. УНІАН: інформаційне агентство. URL: <https://www.unian.ua/society/10411209-prezident-pidpisav-zakon-yakim-vvoditsya-administrativna-vidpovidalnist-za-buling.html> (дата звернення: 13.03.2019).

Надійшла до редакції 15.03.2019

SUMMARY

Yevtushok V.A. Kushchenko V.A. Struggle of kiberbullying in Ukraine: legal aspects. In this scientific article, the present state of the administrative-legal regulation of the sphere of counteraction to the new socially harmful phenomenon, such as cyber bullying in Ukraine, is researched. The definition of «cyber bullying» as the latest Internet threat is given and its essential features are determined. It is determined that cyber bullying is the latest form of aggression that is to bully children of one another, as well as brutal acts by adults on the Internet with the help of mobile phones, computers, e-mail, social networks. The authors emphasize that the main forms of cyber security are anonymous threats, telephone calls, trolling, persecution, sexual assault, flame-mongering, trampling, refusing, cyber-persecution and others.

The article determines that the mechanism of administrative and legal regulation of cybernetic and informational spheres is intended to ensure both national interests and interests of each person, and administrative-legal principles perform a number of general and special functions in order to identify the main measures and means of counteracting various negative cyber-threats and cyber attacks. .

The current domestic legal and regulatory framework for countering cyber bullying is outlined and the main norms of information security are defined. The analysis of domestic administrative legislation in the field of countering a boom has been made. On this basis, ways of improving the existing administrative legislation in the area of cyber bullying counteraction are proposed.

It is concluded that today there is no single normative act that would be aimed at legal regulation of cyber bullying in Ukraine. Therefore, the authors consider it necessary to adopt a normative legal act on counteracting this negative phenomenon in Ukraine. And also introduce a new article that will foresee the administrative responsibility for cyber bullying.

Keywords: *administrative-legal bases, administrative-legal regulation, opposition, cyber bullying, administrative legislation.*